

Open economie

Auteur(s):

Jaime ter Linden

jaime.terlinden@economie.nl**Verschenen in:**

ESB, 89e jaargang, nr. 4449, pagina 603, 24 december 2004

Rubriek:

van de redactie

Trefwoord(en):

In de kvs-preadviezen *Innovatie in Nederland* is het advies eensluidend. Het overheidsbeleid gericht op innovatie moet effectiever en door het openbreken van instituties kan de markt beter haar werk doen. Dit staat lijnrecht tegenover het door Wijffels voorgestelde Innovatieakkoord en het *backing winners*-devies dat de Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid aan het Innovatieplatform heeft gesouffleerd. Qua timing lijken de preadviezen een schot in de roos. Qua beleidsadvies is het echter niets nieuws onder de zon. De preadviezen zullen de wetenschappelijke inzichten over creatieve destructie en overheidsfalen niet op een ander spoor brengen. Wél achten

's lands topeconomen het nodig beleidsmakers te manen de bakens te verzetten.

De preadviezen illustreren de soms ondoorzichtige wisselwerking tussen de economische theorie en de beleidspraktijk. Nemen beleidsmakers de adviezen van economen niet ter harte en laten politici hun oren te veel hangen naar de gevestigde orde, zoals de preadviezen suggereren? Of zijn de economische inzichten over innovatie onvoldoende gerijpt om tot eenduidige conclusies te komen, waardoor er geen draagvlak wordt gevonden bij beleidsmakers?¹

Het achterliggend thema, dat van de betrekkingen tussen economische theorie en beleid, staat centraal in deze kersteditie. De redactie heeft enkele ervaren beleidseconomen de vraag voorgelegd welke economische inzichten al decennialang niet willen doordringen tot beleidsmakers en nog immer actueel zijn. In deze vraagstelling zit een zekere superioriteit vervat; deze veronderstelt dat economische inzichten maatgevend zijn voor beleid, terwijl met recht de vraag kan worden gesteld of dat wel een juiste aanname is.

Arnold Heertje betoogt van niet. Economen hebben het aan zichzelf te danken dat de afstand tussen theorie en beleid groot is. Vóór de jaren zeventig was sprake van een *"integrale"* economiebeoefening waarin ook niet te monetariseren waarden werden meegenomen. Economen hadden een *"subjectivistische"* visie, waarin aan economische subjecten geen vooropgesteld patroon van motieven en oogmerken werd toegekend. Vanuit dit formele welvaartsbegrip konden economen voldoende afstand houden tot het beleid, omdat economen in hun denken en handelen niet op de stoel van politici gingen zitten.

Volgens Heertje vormde het jaar 1970 een keerpunt. Hij schetst een beeld van ontwikkelingen waardoor het beleid is vervreemd van de theorie. Economen en beleidsmakers spreken steeds minder een taal die zij over en weer verstaan. Dit wijt hij aan het formalistischer worden van de theorie, een verschuiving van de aandacht van economen naar de aanbodkant van de economie en de grotere specialisatie van economen waardoor een afruil tussen inzicht en overzicht lijkt te ontstaan. Beleidsmakers kunnen de bijdragen van de zeer gespecialiseerde micro-econoom, die ingewikkelde econometrische modellen presenteert, nu eenmaal niet altijd volgen. Heertje schetst een beeld van de econoom die als het ware een zich tot de vierkante centimeter verengende cijferaar is geworden die er een wereldbeeld op nahoudt dat de mens tot een calculerend wezen op zijn eigen vierkante centimeter veronderstelt.

Het miskennen van het open welvaartsbegrip maakt dat economen soms wereldvreemd overkomen. Dat is ook Dik Wolfson een doorn in het oog. Mensen zijn geen *"rationele idioten"* en economen *"vliegen (...) uit de bocht als ze zich blindstaren op rationaliteit, eigenbelang of prikkeldenken"*. Wolfson zet, net als Heertje, kanttekeningen bij het soms superieur geachte denkkader waarin een rationele mens wordt verondersteld. Het verleidt economen om normatieve uitspraken te doen over 'economische doelen', terwijl doelen worden bepaald door individuen (en namens hen door politici). Bij het bepalen van 'nut' gaat het niet altijd om eigenbelang. Agenten zijn evenmin altijd rationeel. Het mag als inmiddels als bekend worden verondersteld, maar in de wisselwerking tussen economische theorie en beleid wordt er niet altijd een goed gevolg aan gegeven. Wolfson zet daarom vraagtekens bij de econoom als adviseur. Hij ziet ze liever als 'therapeut' dan als raadgever. Houd beleidsmakers de gevolgen van de keuzes voor en niet de keuzes zelf, is zijn devies.

Geven de andere auteurs in deze esb de door Wolfson beoogde therapie? Een vaak beproefde methode bij therapie is het graven in het verleden, en dat doet Arie van der Zwan bijvoorbeeld. Hij laat op een boeiende manier zien dat innovatiebeleid niet gedijt in een klimaat van loonmatiging. Het Nederlandse industrie- en loonmatigingsbeleid door de decennia heen is er niet in geslaagd om de dreiging van opkomende economieën het hoofd te bieden. De nieuwe ronde van loonmatiging zal wederom een achterhoedegevecht blijken te zijn, terwijl de dreiging van de 'nieuwe tijgers' groter is. Ook Andries Nentjes duikt op het terrein van de milieueconomie in het verleden en komt tot de conclusie dat economen door de jaren heen maar weinig invloed hebben gehad op beleidsmakers. Zij staren zich blind op regelgeving, terwijl het economisch instrumentarium instrumenten biedt die tot significante kostenbesparingen kunnen leiden. Nentjes wijt deze houding van beleidsmaker aan institutionele lock in; het pad van regelgeving verlaten door onzekere nieuwe instrumenten past niet in een risicomijdende ambtelijke cultuur. Jan Pen, last but not least, suggereert dat enige therapie ten aanzien van het belastingstelsel

wel eens nuttig kan blijken te zijn. Hij stelt dat de functional finance benadering van Abba Lerner nauwelijks voet aan de grond heeft gekregen in Nederland. Hij bepleit de fiscalisering van de aow, maar de taboes die hierop rusten zijn niet alleen voer voor economen.

In 1970 stelde de toenmalige redacteur-secretaris van esb (P.A. de Ruiter) de rol van economen ter discussie.² De vraag die hij toen opwierp, is of een wetenschap niet erg wereldvreemd wordt, wanneer zij weigert haar eigen vooronderstellingen kritisch te bestuderen. Zijn woorden van toen zijn nog immers actueel: *"Zij laadt dan allicht de verdenking op zich toch niet zo ideologieloos te zijn als zij zich wel voorgeeft. Daar hoeft geen bezwaar tegen te bestaan. Maar laten we het dan wél duidelijk zeggen"*.

Jaime ter Linden

jaime.terlinden@economie.nl

1 Deze lacune wordt overigens dankbaar benut door belangengroepen, betoogt Leo van der Geest in dit nummer van esb (blz. 605).

2 De oorspronkelijke bijdrage van P.A. de Ruiter is te vinden op www.economie.nl. De reactie hierop van P. Hennipman staat afgedrukt op pagina 624.